

AJ MENEJ NIEKEDY ZNAMENÁ VIAC

Sergej Makara

Uplynulý rok v ukrajinskej národnostnej literatúre nebol bohatý na kvantitu, ale na kvalitu. Z vydaných diel Slovenského pedagogického nakladateľstva, Oddelenia ukrajinskej literatúry v Prešove, osobitnú pozornosť si zaslúžia najmä výber z poézie Ivana Kraska *Čierna svieca*, preložený do ukrajinčiny Vitalijom Konopelcom, básnická zbierka Anny Kocúrovej *Od hviezdy k studničke* a zbierka krátkych próz Ivana Jackanina *Útek*.

Básnik Vitalij Konopelec sa už niekoľko rokov úspešne venuje prekladateľskej činnosti zo slovenčiny do ukrajinčiny. Svoje preklady uverejňuje v ukrajinských novinách a časopisoch, najmä v časopise "Dukl'a", orgáne Spolku ukrajinských spisovateľov na Slovensku.

Výrazným umeleckým úspechom prekladateľského snaženia (i talentu) Vitalija Konopelca bol obsiahly reprezentatívny výber z poézie Milana Rúfusa, knižne vydaný Slovenským pedagogickým nakladateľstvom, Oddelením ukrajinskej literatúry v Prešove.

Náročné umelecké kritéria boli uplatnené Vitalijom Konopelcom aj pri preklade básni Ivana Kraska, podľa výroku prekladateľa (v krátkom úvode), "jednej z najoriginálnejších osobností slovenskej poézie XX. storočia, o ktorej sa S. H. Vajanský vyjadril ako "o básnikovi z Božskej milosti".

Spomenutý krátky úvod je zaujímavý pre ukrajinského čitateľa aj tým, že ho stručne (a užitočne) oboznamuje s chronológiou prekladov Ivana Kraska do ukrajinčiny nielen v prešovských časopiseckých vydaniach, ale i na Ukrajine (v "Antológii slovenskej poézie", uverejnenej v Kyjeve). Zároveň je prekladaný básnik predstavený ako postava európskeho významu, svojou poetikou súzvučný s poéziou P. Verlaina a európskym symbolizmom.

Po krátkom úvode nasleduje 50 básní z Kraskovej tvorby. Treba zdôrazniť, že výber je urobený veľmi citlivo, tak, aby čitateľ po jeho prečítaní získal v podstate ucelený pohľad nielen na rozmanitú tematickú paletu jeho tvorivého záujmu, ale i na pestrosť umeleckých prostriedkov pri využití viazaného i

vol'ného verša. Vyzdvihnúť treba i to, že výber z tvorby Ivana Kraska z umeleckého i jazykového hľadiska je preložený na vysokej kvalitatívnej úrovni.

Poetka Anna Kocúrová svojou tvorivou činnosťou, obrazne povedané, má veľmi blízko k recenzovanému Ivanovi Kraskovi najmä tým, že tvorí už od svojho počiatku kvantitatívne málo (je to jej druhá básnická zbierka, hoci je už v zrelom veku), ale kvalitatívne svojbytné, svojrázne a originálne (o čom svedčí, že už za prvú zbierku bola odmenená cenou Ivana Franka).

Aj zbierka *Od hviezdy k studničke* je rozsahom pomerne útlá (má 83 strán). Je rozdelená do štyroch cyklov: *Úvahy a nálady*, *K sebe*, *Mozaika túžby* a *Od hviezdy k studničke*.

Najpočetnejší je prvý cyklus (komorne ladená poézia s nostalgickým podtextom), v ktorom poetka rozjíma o svojom vzťahu k životu, o pokore, ktorú nachádza (alebo sa snaží nájsť) v tichom rozjímaní nad prežitými radosťami i strasťami (spojenými s láskou k milovanému, ale v širšom kontexte i k blízkym), o slove a poézii, ktoré vníma ako očisťujúci prameň (sviatok duše), o pokání cez vnútornú sebaspoved' (modlitbu), ktoré by malo (a mohlo) zaplniť prázdnotu v nás i mimo nás trvalými hodnotami a všel'udskou humanizáciou vzťahu človeka k človeku.

V cykle *K sebe* hlboko a pritom nevtieravo zaznieva motív vzťahu k rodnému kraju, k Ukrajine, k slovanským prameňom, ktorých počiatky nachádza už v Kyjevskej Rusi (zachované až po súčasnosť), no miazga ktorých akoby začala pre benevolentnosť a janičiarstvo postupne vysychať, čo zapríčiňuje bolesť a duševný nepokoj, lebo tým sa pácha hriech na vlastnom národe, ktorý sa nedá ničím vykúpiť (Rozhovor s Antonyčom, Modlitba, Spoved', Janičiarsky motív, K sebe a iné). Tento cyklus, podľa našej mienky, je kulminačným so silným emocionálnym nábojom pozitívne pôsobiacim na city a vedomie čitateľa.

Cyklus *Mozaika túžby* je venovaný návratom do detstva, do lona rodnej prírody, precítený až sentimentálne, lebo pripomína ešte nepoškvrnené romantické roky, nasýtené túžbou po splnení snov, ktoré sa však postupne rozplynuli vo všednej realite (Vrátiť sa tak do detstva, V pamäti mojej, Tanec smrti a iné).

Posledný cyklus *Od hviezdy k studničke* je vnútorným pokáním, symbolickou spoved'ou duše pred sebou v tichom chráme prírody od zrodu cez životné peripetie až po jej konečné rozplynutie.

Už z uvedeného vyplýva, že recenzovaná zbierka sa dotýka pomerne širokej škály problémov vnútorného sveta lyrického hrdinu. Treba povedať, že v súčasnej národnostnej ukrajinskej literatúre sú to motívy, ktoré ju v značnej miere obohacujú o nové dimenzie, doposiaľ v nej pomerne málo preferované.

Umelecké stvárnenie spomínaných motívov je na veľmi dobrej úrovni s využitím mnohorakých poetických prostriedkov a súzvučným zladením viazaného i vol'ného verša.

Spisovateľ a prekladateľ *Ivan Jackanin*, predstaviteľ strednej generácie ukrajinských spisovateľov na Slovensku, už v predchádzajúcich svojich knihách sa prejavil ako kultivovaný majster slova. Svedectvom toho je i jeho recenzovaná zbierka krátkych próz *Útek*.

Nová zbierka Ivana Jackanina je zostavená z 8 krátkych próz (122 strán malého vreckového formátu): *Útek*, *Drevený smútok*, *Ťah kráľ'ovnou*, *A kde sú moji nepriatelia?*, *Zálhavý dážď*, *Bratia*, *Putovanie za strateným zámkom*, *Rodinný sviatok*. Tematicky tvoria pestrú paletu epizodických príbehov akoby (zdanlivo) vytrhnutých z kontextu každodenného všedného života, spojených nit'ou symbolických *útekov a návratov*, tvoriacich kompozičný celok rôznych životných situácií s ich často (prevažne) tragickým kontrastným vyústením.

Tento aspekt umeleckého stvárnenia životných kolízií je naznačený už v prvej lyrizovane ladenej poviedke *Útek*. Meditovaním v prvej osobe bezmenný hrdina (chlapec, samotný autor), opantaný túžbou zbaviť sa skl'účenosti, nahľadávajúcej jeho dušu a vyciciavajúcej z nej životnú energiu, uteká pred zdrvivujúcou všednosťou do lona prírody, (ktorá je zobrazená s poetickou obraznosťou), aby sa nakoniec po prežitých úskaliach znova vrátil na to isté miesto s nezodpovedanou otázkou (zovšcobečňujúceho životného filozofického významu): "Tak prečo sú také pokorné a také bojazlivé naše návraty?", ktorá by mala prebudiť svedomie z letargie pohodlného sebauspokojenia.

Čiastočnú (ale nevyspytateľ'nú) odpoveď na túto nikdy a nikým úplne nezodpovedanú otázku l'udského bytia autor akoby fragmentárne nastol'uje pred čitateľom v epizodických príbehoch, ktoré tvoria sujetovú líniu v poviedkach nasledujúcich po *Úteku*.

Poviedka *Drevený smútok* je budovaná na protipólových životných postojoch (i osudoch a charakteroch) Marka, ktorý až v pokročilejšom veku (v predtuche smrti) je postavený pred dilemu: "Vari treba až zostarnúť, aby napokon človek mohol uvidieť a pochopiť krásu?" - a zdanlivo úspešnej manželky Márie, ktorá sa až do omrzenia ukája svojimi novinárskymi (momentálnymi) úspechmi, v honbe za ktorými prehlbuje už aj tak naštrbené vzájomné odcudzenie.

Tragičnosť disharmónie dvoch osudov roky tlejúcej v spoločnom kozube kulminuje nečakaným odchodom Marka a náhlou smrťou Márie. Krásno opäť narazilo na tvrdé hrany reality...

Medzil'udské vzťahy sú rozohraté na šachovnici l'udských osudov aj v poviedke *Ťah kráľ'ovnou*, v ktorej je pozornosť autora sústredená na postupné odhal'ovanie pokriveného charakteru vedúceho výrobného oddelenia Davida, zhýčkaného synčeka provinčného stranického bossa (súložiaceho v pracovni so

svojou podriadenou Aničkou bez citového vzt'ahu k nej len tak, na spiestenie pracovného času). Keď inžinierik (ktorý bol zvyknutý všetko dosiahnuť podl'a chute) narazí na nepochopenie a l'ahko nezíska peknú písárku Danielu (u ktorej nevyvolal aj pri snahe nijaké vnútorné vzrušenie), urobí rozhodujúci t'ah kráľ'ovnou - zaumieni si podhodit' niekomu svoju manželku s premysleným zámerom: dostať namyslenú Danielu do takého stavu, aby "mu zobala z dlane".

Odras nových spoločenských pomerov vo vedomí l'udí, ktoré tiež zasiahli do medziľudských vzt'ahov, je zobrazený v poviedke *A kde sú moji nepriatelia?* Autor v nej opisuje zážitok z prostredia krčmy, cez prizmu ktorého poodhal'uje prispôsobivosť l'udských pováh s ich negatívnou stereotypnosťou: "Rozhliadam sa vôkol seba: niet už všetkých tých, ktorí tak veľ'a narozprávali, roztrhali známosti a styky, našli nepriateľ'ov, potom ich vyhnali, aby neskoršie ich znova začali vyhl'adávať'."

Podlosť, prefikane zamaskovaná vonkajšou pozlátkou ctihodnosti je pre-svedčivo, s psychologickým ponorom do l'udského svedomia, zobrazená v poviedke *Zdlhavý dážď'*, v postave profesora Muzura, ktorý pre dosiahnutie svojho (vopred podlo vykonštruovaného) cieľ'a neváha použiť odporné a amorálne spôsoby nátlaku a bezcitného vydierania, dehonestujúce l'udskú dôstojnosť'.

Aj v poviedke *Bratia* v rovine rodinných pomerov sú zobrazené zakalené medziľudské (medzibratské) vzt'ahy, vyusťujúce do (nebratskej) nevraživosti, zdeformované korene ktorých spočívajú v dedičnom hriechu egoistickej (vlčej) výchovy k vlastníctvu.

Pôsobivým štýlom je spracovaná poviedka *Putovanie za strateným zámkom*. Veľ'mi sugestívne (a umelecky vydarene) je vykreslená postava "akoby" (z plytkého pohľ'adu) retardovaného starca-žobráka Osypa Staškiva, okolitým svetom urážaného rojka-romantika, ktorý neustále putuje za svojou vysnívanou (ale pred vojenčinou reálnou) milovanou Sofiou. Stretnutie s ňou považuje za vrchol svojho životného št'astia. Keď po strastiplnom putovaní nakoniec nájde hlboko v húštine ukrytý zámok a stretne sa s ideálom svojho života, Sofia sa začne vzd'alovať' až sa napokon rozplynie v hmle. Sen sa navždy stráca v "prebudenej" realite, ale starcove ústa pri návrate neustále šepkajú: "Ako málo treba človeku"...

Čistá, nepoškvrnená Osypova duša pôsobí ako osviežujúci prameň živej vody v hl'adaní vnútorného duchovného sebauspokojenia (životnej rovnováhy) v šialene pretechnizovanom svete, často (alebo prevažne) ubíjajúcom duševné hodnoty človeka.

Pozitívne a blahodárne pôsobí aj vykreslenie postavy Pavla Špotaka v poviedke *Rodinný sviatok*. Napriek nástrahám (a problémom i vo vlastnej rodine) Pavol si zachoval l'udskú dôstojnosť' a svedomie. Rozuzlenie, či kulminácia

poviedky v prejavenej hlbokoj láske syna k matke, je dôstojným zavŕšením celého cyklu poviedok, ktorý v čitateľovi zanecháva nezabudnuteľný citový dojem a zážitok.

Pri hodnotení zbierky *Útek* treba zvýrazniť aj jej umelecké kvality, ktoré sa prejavili predovšetkým v precíznej psychologickej kresbe postáv, v profesionálnom vykulminovaní zápletiiek, kolízií a neočakávaných rozuzlení príbehov, nutkajúcich čitateľa k aktívnemu preniknutiu do svojho vnútorného sveta v konfrontácii vlastného osudu s osudom zobrazených hrdinov cez očistenie svojho svedomia. K umeleckým kladom treba pripísať aj súbežnú vyváženosť lyričnosti a epičnosti, znásobujúcu dejovú dramatickosť.

Záverom: aj menej niekedy znamená viac, najmä keď z kvalitnej hŕstky múky sa upeče výživný bochník *duševnej potravy* namiesto veľkého pečňa, ktorým sa sice dá napchať brucho, ale ved' človek (najmä súčasného pretechnizovaného, zmaterializovaného sveta) je nielen chlebom živý, ak myslí na svoj harmonický vývoj aj z pohľadu svojej budúcej všestrannejšej perspektívy...